

УДК 327.39: 061.1ЄС

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Діус Н. О. (Ужгород)

У статті проаналізовано особливості євроінтеграційного поступу України від партнерства до асоціації, основні етапи на шляху до підписання Угоди про асоціацію, а також процес імплементації механізмів названої угоди. Автор охарактеризував основні складові угоди та аспекти співробітництва в її рамках.

Ключові слова: євроінтеграція, нова посилена угода, співробітництво, Україна, Європейський Союз.

Постановка наукової проблеми та її значення. Міжнародна Угода про асоціацію України з Європейським Союзом за своїм змістом не має аналогів з-поміж подібних договорів, укладених ЄС з іншими державами. Основна її цінність полягає в тому, що вона є орієнтиром у впровадженні всеохоплюючих внутрішніх перетворень в Україні. Сьогодні підписання Угоди про асоціацію для України є головним кроком у зближенні з Європейським Союзом, оскільки це означатиме перехід співробітництва нашої держави з ЄС у якісно новий формат політичної асоціації та економічної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. На міжнародному рівні базовим правовим документом, який регулював процес європейської інтеграції України з 1998 до 2008 рр., була *Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (УПС)* [6], підписана 16 червня 1994 р. Закінчення періоду чинності УПС 1 березня 2008 р. дало

можливість переглянути нормативну базу, щоб не лише відновити міцну правову основу, але й надати динамізму двостороннім відносинам.

Потреби у формуванні нових нормативно-правових рамок для взаємовідносин обумовили відомі політичні обставини початку ХХІ ст., а саме:

- розширення ЄС на Схід і виникнення спільного кордону з країнами Східної Європи, що призвело до появи нової геополітичної ситуації в Європі;
- формування в контексті розширення ЄС нової концепції європейської безпеки, яка одним із ключових факторів визначає підтримання безпеки і стабілізацію географічного оточення ЄС;
- запровадження Європейської політики сусідства як інструменту реалізації стратегії європейської безпеки та альтернативи розширення, що передбачає залучення країн-сусідів до більш глибоких форм взаємодії з

Євросоюзом з метою їх європеїзації, але без подальшого інституційного приєднання до ЄС;

- пожвавлення процесів внутрішньої трансформації в Україні після політичних подій 2004-2005 рр. [3].

Саме ці об'єктивні передумови заклали підстави для укладення принципово нової розширеної угоди з Україною, яка б адекватно відображала здобутки та напрацювання двостороннього діалогу ЄС із Україною і визначила та юридично закріпила формат відносин для наступного етапу співробітництва між двома суб'єктами.

Переговори щодо нового базового договору між Україною та ЄС на заміну чинної Угоди про партнерство та співробітництво були започатковані в березні 2007 р. 9 вересня 2008 р. в Парижі під час саміту Україна-ЄС Європейський Союз та Україна прийняли компромісне рішення щодо її назви як *Угоди про асоціацію (УА)*. У деяких джерелах можна знайти термін «*нова посилена угода*», саме такою була робоча назва УА до затвердження офіційної назви [5].

Протягом 2007-2009 рр. було проведено 12 раундів переговорів щодо підготовки Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у рамках трьох робочих груп:

- з політичного діалогу, зовнішньої і безпекової політики;
- з юстиції, свободи та безпеки;
- з економічних, секторальних питань і питань розвитку людського потенціалу.

11 листопада 2011 р. у Брюсселі відбувся завершальний двадцять перший раунд переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, в ході якого були узгоджені всі положення її тексту.

Під час п'ятнадцятого саміту Україна-ЄС (19 грудня 2011 р., м. Київ) лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію.

30 березня 2012 р. глави делегацій Європейського Союзу та України парафували текст Угоди про асоціацію, в т. ч. й положення про створення глибокої і всеосяжної зони вільної торгівлі (ГВЗВТ). У цьому контексті 19 липня 2012 р. головні переговорники щодо торгових питань з обох сторін парафували частину Угоди стосовно створення ГВЗВТ. ЄС і Україна спільно зобов'язалися вжити подальших технічних кроків, необхідних для завершення підготовки до укладення Угоди про асоціацію.

Угода про асоціацію покликана забезпечити якісно новий, поглиблений формат відносин між Україною та ЄС. Вона повинна стати унікальним двостороннім документом, який виходитиме далеко за рамки подібних угод, укладених свого часу ЄС із країнами Центральної та Східної Європи. Угода не лише

закладе якісно нову правову основу для подальших взаємин між Україною та ЄС, але й слугуватиме стратегічним орієнтиром для проведення системних соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил ЄС.

Як було відображено у Спільній заяві щодо Угоди про асоціацію Україна-ЄС, схваленої на саміті Україна-ЄС у Парижі 9 вересня 2008 р., *Угода про асоціацію має*:

- оновити спільні інституційні рамки співпраці України та ЄС;
- сприяти поглибленню стосунків у всіх сферах;
- посилити політичну асоціацію й економічну інтеграцію на основі взаємних прав та обов'язків [4].

Ця угода охоплює такі аспекти співробітництва.

1. Зближення між Україною та ЄС на основі спільних цінностей, а також посилені участь України у програмах Європейського Союзу.

2. Транскордонне співробітництво в галузі зовнішньої політики та політики безпеки, зокрема – у попередженні конфліктів та у військовій сфері.

3. Наближення України до європейських стандартів у галузі права та внутрішніх справ шляхом сприяння розвитку принципів правової держави, демократії та прав людини в Україні, а також підтримки боротьби з корупцією, налагодження ефективної роботи органів юстиції, поліпшення захисту даних.

4. Посилення співробітництва в галузі економіки шляхом створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між ЄС і Україною, налагодження секторальної співпраці в більш ніж 30 сферах, зокрема – в сільському господарстві, промисловості, енергозабезпеченні, у сфері захисту прав споживачів.

5. Налагодження нових форматів співробітництва, надання фінансового сприяння, створення платформи громадянського суспільства [5].

Укладення між Україною та ЄС угоди про асоціацію європейського типу відповідає інтересам ЄС. У геополітичному плані Україна є стратегічним плацдармом як для ЄС, так і для інших наших сусідів [7]. Така угода сприятиме зміцненню стабільності на Європейському континенті, свідчитиме про поширення євроінтеграційних процесів на Східну Європу, посилить вплив ЄС у регіоні. Принциповим моментом майбутньої угоди між Україною та ЄС має стати забезпечення на її основі сприятливих умов для внутрішнього євроінтеграційного розвитку України. Адже інтеграційна підготовка держави, її економічні, правові та інституційні

реформи є закономірним шляхом до набуття повноправного членства в ЄС.

З огляду на це в нову угоду між Україною та ЄС має бути закладено «еволюційний потенціал», а саме: принцип поступової, послідовної та поступальної інтеграції України в політичний, економічний та правовий простір ЄС. «Еволюційний потенціал» нової угоди дасть змогу закріпити перспективи послідовного поглиблення економічної інтеграції України від зони вільної торгівлі до зростаючої участі у внутрішньому ринку ЄС (що охоплює свободу руху товарів, осіб, послуг та капіталу) [9, с. 27].

Поглиблення економічної інтеграції має доповнюватися посиленням співробітництвом між Україною та ЄС у соціально-економічній, правовій, гуманітарній та інших сферах, що становлять їх спільний інтерес.

Оцінка інституційної та адміністративної спроможності в Україні дає підстави стверджувати про необхідність підвищення ефективності координаційної структури та забезпечення її політичною підтримкою найвищого рівня. Потребують удосконалення процедури та інституційний механізм адаптації українського законодавства до законодавства ЄС. Адаптація законодавства України має розглядатися не лише як виконання відповідного міжнародного зобов'язання, але й як невід'ємна складова правової реформи, що відбувається у процесі глобальної економічної та політичної трансформації українського суспільства.

Основними складовими нової угоди мають бути **політична асоціація** та **економічна інтеграція**. **Політична асоціація** передбачає насамперед участь у політиці і програмах ЄС, а також узгодження питань, що стосуються міжнародного миру та безпеки. **Економічна складова**, у свою чергу, передбачає створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що в подальшому приведе до поступової інтеграції у внутрішні ринки ЄС і не виключає в довгостроковій перспективі можливість стати повноправним членом ЄС.

1. Політична складова

Принциповим елементом політичної частини угоди **Україна** вважає фіксацію в ній терміну «політична асоціація» в якості визначення нового змісту та характеру взаємодії між Україною та ЄС у політичній площині. Під політичною асоціацією українська сторона розуміє встановлення тісних та привілейованих політичних зв'язків, зростаючу участь України в діяльності інституцій ЄС, що приведе її до досягнення критеріїв членства в ЄС. Для забезпечення участі України в діяльності європейських інститутів українська сторона намагається домогтися участі представників України в якості спостерігачів у засіданнях в рамках інституцій та робочих груп ЄС.

Угода про асоціацію буде новим етапом у розвитку договірних відносин Україна-ЄС, який передбачає політичну асоціацію та економічну інтеграцію і відкриває шлях до подальших прогресивних перетворень. Угода про асоціацію забезпечує обопільне підтримання тісних і тривалих відносин на основі спільних цінностей у повній відповідності до демократичних принципів, верховенства права, належного державного управління, прав і основоположних свобод людини.

2. Економічна інтеграція

• **Широкий спектр галузевого співробітництва.**

Амбітна та новаторська Угода – це чітко визначений спосіб використання динаміки відносин між Україною та ЄС для підтримки основних реформ, відновлення і зростання економіки, здійснення державного управління і галузевого співробітництва у більш ніж 30 сферах, таких як енергетика, транспорт, захист навколишнього середовища, співпраця у сфері промисловості, малого і середнього бізнесу, соціальний розвиток і захист прав споживачів, освіта, навчання і молодіжна політика, а також культурне співробітництво.

• **Поглиблена зона вільної торгівлі.**

Невід'ємною складовою Угоди про асоціацію є поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ЗВТ) Україна-ЄС, що передбачає *лібералізацію* торгівлі – як товарами, так і послугами, *лібералізацію* руху капіталів, і до певної міри – руху робочої сили.

• **Торгівля і суміжні питання (ГВЗВТ).**

Тісніша економічна інтеграція завдяки ГВЗВТ стане потужним стимулом до економічного зростання країни. Для цього планується наблизити законодавство, норми і стандарти України до відповідних норм ЄС. Як основний елемент Угоди про асоціацію ГВЗВТ створюватиме можливість для бізнесу в ЄС і в Україні та сприятиме економічній модернізації й інтеграції з ЄС. Це має призвести до підвищення стандартів продукції, кращого обслуговування громадян і, найголовніше, готовності ефективно конкурувати на міжнародних ринках.

Частина Угоди, яка стосується створення ЗВТ, охоплює такі основні сфери:

- ✓ торгівля товарами, в т. ч. зняття технічних бар'єрів у торгівлі;
- ✓ інструменти торговельного захисту;
- ✓ санітарні та фітосанітарні заходи;
- ✓ сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері;
- ✓ адміністративне співробітництво в митній сфері;
- ✓ правила проходження товарів;
- ✓ торговельні відносини в енергетичній сфері;
- ✓ послуги, заснування компаній та інвестиції;
- ✓ визнання кваліфікації;

- ✓ рух капіталів і платежів;
- ✓ конкурентна політика (антимонопольні заходи та державна допомога);
- ✓ права інтелектуальної власності, в т. ч. географічні зазначення;
- ✓ державні закупівлі;
- ✓ торгівля та сталий розвиток;
- ✓ транспарентність;
- ✓ врегулювання суперечок.

Конкретні параметри такої ЗВТ повинні бути адаптовані до економічного становища України й запроваджуватися за ретельно розробленим графіком із певним ступенем асиметрії в разі потреби. Враховуючи складність і витратність зусиль щодо гармонізації регуляторного середовища з нормами ЄС, слід усвідомлювати, що повне запровадження поглибленої ЗВТ потребуватиме досить тривалого перехідного періоду.

Кінцевою метою руху в цьому напрямі повинно бути створення єдиної нормативно-правової бази торгівлі між Україною та ЄС, що відкрис для неї високий ступінь доступу до внутрішнього ринку ЄС.

• **Різнопланове секторальне співробітництво.**

Окрім положень, що стосуються запровадження розширеної ЗВТ, економічна частина угоди включатиме розділи, які регулюватимуть питання в галузях енергетики, транспорту, оподаткування, бухгалтерського обліку та аудиту, управління державними фінансами, фінансового контролю. Як вже було зазначено, нова угода повинна містити чіткі положення щодо поступового залучення України до ключових аспектів секторних політик та програм ЄС.

• **Посилення фінансової і технічної допомоги.**

Ще одним елементом економічного компоненту, на включенні якого наполягає Україна, є посилення технічної та експертної допомоги Україні. Мотивується це тим, що існуюча система та обсяги допомоги не відповідають складності завдань, які впливатимуть із зобов'язань України за новою угодою. В якості одного з варіантів оптимізації системи Україна розглядає відкриття їй доступу до структурних фондів ЄС. Євросоюз не підтримує ідею включення положень щодо посилення фінансово-технічної допомоги безпосередньо в текст угоди, оскільки остання має рамковий характер і не повинна закріплювати якісь конкретні показники. В той же час Євросоюз не вважає постановку такого питання безперспективною в разі його оформлення за межами положень угоди.

• **Перспективи запровадження безвізового режиму.**

Українська сторона пропонує включити до тексту майбутньої базової угоди положення про перспективу запровадження між Україною та ЄС безвізового режиму як кінцевої мети візового діалогу між Україною та ЄС. ЄС у цілому не заперечує цього й погоджується розпочати підготовчий діалог на експертному рівні з цього питання ще до початку офіційних переговорів щодо скасування візового режиму для короткотермінових поїздок громадян України до ЄС. Досягнення суттєвого прогресу на цьому напрямі стало першим практичним результатом реальної інтеграції України в європейський цивілізаційний простір.

Україна розглядає Угоду про асоціацію, перш за все, як комплексну програму внутрішніх перетворень в усіх сферах політичного, економічного і соціального життя держави, а також як ефективний інструмент удосконалення національного законодавства [8]. Без сумніву, прагнення укладення нової угоди *з боку України* пов'язане, передусім, із домаганням символічного визнання її *«європейських перспектив»* [3]. Вона намагається використати переговори про нову угоду для досягнення того, чого не вдалося досягнути в рамках УПС – підтвердження свого «європейського призначення». В Україні цей символічний вимір є не менш важливим, ніж специфічні економічні вигоди. Розширення й уточнення економічних перспектив у рамках нової угоди дозволить забезпечити більш міцне відчуття диференціації в рамках Європейської політики сусідства і забезпечити для України сенс дальшого зближення з ЄС.

Позиція Євросоюзу щодо політичного та економічного наповнення угоди вочевидь визначається рамками Європейської політики сусідства та включає відомий набір інструментів. У політичній площині це розширений політичний діалог з питань зміцнення демократичних інститутів і верховенства права, більш систематичне залучення України до різних аспектів Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, можливість участі у миротворчих операціях під егідою ЄС тощо. В економічній площині ЄС пропонує Україні перспективу глибокої економічної інтеграції з можливістю відкриття доступу до його внутрішнього ринку. Як основний інструмент реалізації цієї можливості пропонується запровадження глибокої зони вільної торгівлі.

Україна, у свою чергу, наполягає на тому, що майбутня угода повинна містити «додану вартість», а тому має виходити за рамки УПС. Концептуальні рамки позиції України стосовно суті та змісту нової угоди сформульовано досить чітко ще до офіційного старту перемовин: за своїм змістом це повинна бути угода про

асоціацію з ЄС європейського типу з обов'язковою вказівкою про майбутнє членство.

Підписання угоди є довготривалим процесом. Відкриття українських ринків товарів і послуг для компаній ЄС не може відбутися одразу ж після підписання угоди. Це зумовлено неготовністю українських виробників до жорсткої конкуренції. Саме тому ЄС готовий до обговорення перехідних періодів для відкриття українських ринків на рівні окремих товарних груп, послуг, сфер економічної діяльності та реформування регуляторного середовища (зокрема механізмів державної підтримки) згідно зі стандартами ЄС. Реформування законодавства, адаптація стандартів і норм та розбудова необхідних інституцій потребуватиме значної допомоги ззовні. Виходячи з цього, ЄС обіцяє збільшити технічну та фінансову допомогу Україні [1].

Повністю уникнути негативних наслідків від поглибленої вільної торгівлі з ЄС буде неможливо. Це стосується, наприклад, закриття неконкурентоспроможних підприємств. Водночас уряд зможе вжити певних заходів, що допоможуть зменшити втрати від негативних наслідків.

Європейський Союз розробив критерії, виконання яких відкриє перед Україною двері до підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Видання «Главком» на своєму сайті опублікувало *список вимог ЄС до України для підписання угоди про Асоціацію*, який наводимо нижче.

1. Виконання рекомендацій, визначених в остаточному звіті спостережної місії ОБСЄ/БДПЛ щодо парламентських виборів в Україні.

2. Подолання зафіксованих недоліків у проведенні парламентських виборів в Україні 28 жовтня 2012 р.

3. Схвалення Виборчого кодексу України.

4. Забезпечення збалансованого доступу учасників виборів до засобів масової інформації.

5. Проведення повторних виборів в одномандатних виборчих округах, в яких не визначено переможця.

6. Вирішення питання політично вмотивованих виборів без зволікань.

7. Швидке виконання рішень Європейського суду з прав людини.

8. Виконання рекомендацій Ради Європи стосовно умов утримання та медичної допомоги особам, які перебувають під вартою.

9. Забезпечення належного впровадження нового Кримінально-процесуального кодексу, нового законодавства з питань адвокатури та створення Національного превентивного механізму проти тортур.

10. Перегляд у тісних консультаціях з Радою Європи та Венеціанською Комісією Закону про прокуратуру.

11. Перегляд у тісних консультаціях з Радою Європи та Венеціанською Комісією Кримінального Кодексу України.

12. Перегляд у тісних консультаціях з Радою Європи та Венеціанською Комісією Закону про Вищу раду юстиції.

13. Перегляд у тісних консультаціях з Радою Європи та Венеціанською Комісією Закону про судоустрій та статус суддів.

14. Вжиття кроків щодо реформуванні міліції.

15. Реалізація конституційної реформи у відповідності до міжнародних стандартів.

16. Здійснення реформ, необхідних для підготовки до започаткування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

17. Забезпечення ефективної боротьби з корупцією.

18. Здійснення реформи системи управління державними фінансами, включаючи розширення повноважень Рахункової палати.

19. Вжиття рішучих дій для покращення ділового та інвестиційного клімату [10].

Висновки. Укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, як зазначається в Посланні Президента України до Верховної Ради України 2013 р., «відкриє шлях для запровадження умов взаємовигідного економічного співробітництва, що сприятиме економічному зростанню України та підвищенню добробуту українських громадян» [2, с. 242-243].

Всі розуміють, що без укладення Угоди про асоціацію Україна буде, як флюгер, коливатися між так званим геополітичним вибором – Схід чи Захід. І навпаки, укладення Угоди дозволить припинити будь-які спекуляції на тему, куди рухається Україна. Вже навіть стало аксіомою те, що підписання Угоди стане для України точкою геополітичного неповернення й інструментом модернізації держави.

Водночас із підписанням Угоди про асоціацію наша держава погоджується з чіткими зобов'язаннями стосовно адаптації внутрішнього законодавства до законодавства ЄС. З огляду на це на українців очікує копійка робота з ухвалення законів і підзаконних актів, необхідних для забезпечення реалізації Угоди. Зважаючи на масштабність завдань, необхідно вже сьогодні впроваджувати відповідну нормативно-правову базу для її виконання. З цією метою має бути розроблено національний механізм імплементації Угоди про асоціацію, включаючи створення ефективної системи координації даного процесу та підготовку відповідної програми імплементації Угоди.

Послідовна й ефективна імплементація механізмів Угоди про асоціацію має створити міцний базис для подальшого стійкого політичного й економічного розвитку нашої

держави, закласти основу стратегії впровадження європейських стандартів задля реформування всіх основних сфер і підвищення якості життя в Україні.

1. Новий базовий договір між Україною та ЄС: пропозиції українських експертів / О. Сушко, Р. Хорольський, О. Шумило, І. Шевляков / Ін-т євроатлантичного співробітництва: офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ieac.org.ua/pics/content/4/1200562789_ans.doc.
2. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.
3. Сидорук Т. В. Нова базова угода між Україною та ЄС: перспективи політичної асоціації та економічної інтеграції / Т. В. Сидорук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk-prsp.kpi.ua/tu/2011-4/11.pdf>.
4. Спільна заява щодо угоди про асоціацію Україна-ЄС / Офіційний сайт посольства України в Японії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://japan.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/786>.
5. Сушко О. Угода про асоціацію: дороговказ реформ / О. Сушко, О. Зелінська та інші // Аналітична доповідь експертів, що представляють незалежні аналітичні центри України, за координації Інституту євроатлантичного співробітництва (ІСАС) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kas.de/wf/doc/kas_32048-1522-13-30.pdf?120912135109.
6. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами / Угоду ратифіковано Законом № 237/94-ВР (237/94-ВР) від 10 листопада 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
7. У МЗС вважають, що підписання Угоди про асоціацію буде дуже вигідним Євросоюзу в економічному плані. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dt.ua/POLITICS/u-mzs-vvazhayut-scho-yes-zacikavleniy-v-ugodi-pro-asociaciyu-bilshe-nizh-ukrayina.html>.
8. У Януковича до підписання асоціації з ЄС залишився один крок // Дзеркало тижня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/u_yanukovicha_do_pidpisannya_asotsiatsiyi_z_es_zalishivsya_odin_krok.html.
9. Храбан І. Україна на шляху інтеграції у Європейську систему колективної безпеки / І. Храбан // Трибуна. – 2006. – № 3-4.
10. 19 вимог, які поставив Брюссель Януковичу (список). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/articles/9783.html>.

РЕЗЮМЕ

ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ СОГЛАШЕНИЯ ОБ АССОЦИАЦИИ УКРАИНЫ С ЕВРОПЕЙСКИМ СОЮЗОМ

Диус Н. А. (Ужгород)

В статье проанализированы особенности евроинтеграционного развития Украины от партнерства к ассоциации, основные этапы на пути к подписанию Соглашения об ассоциации, а также процесс имплементации механизмов названного соглашения. Автор охарактеризовал основные составляющие соглашения и аспекты сотрудничества в его рамках.

Ключевые слова: евроинтеграция, новое усиленное соглашение, сотрудничество, Украина, Европейский Союз.

SUMMARY

EUROINTEGRATION POTENTIAL OF THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION

N. Dius (Uzhhorod)

The paper analyzes the features of Ukraine's European integration from partnership to association, stages on the way to the signing of the Association Agreement and the process of implementation of mechanisms of the association agreement. Author described the main components of the agreement and aspects of cooperation.

Keywords: European integration, new enhanced agreement, cooperation, Ukraine, European Union.